

Joan VENY i Teresa CABRÉ (cur.)

Antoni M. Badia i Margarit: rellevància acadèmica, inquietud científica i servei a la llengua

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2022, p. 151-170

DOI: 10.2436/15.2500.01.7

Antoni M. Badia i Margarit i l'onomàstica

ALBERT TURULL

Secció Filològica, Institut d'Estudis Catalans

Departament de Filologia Catalana i Comunicació, Universitat de Lleida

INTRODUCCIÓ. L'ONOMÀSTICA DINS DE L'ACTIVITAT DE RECERCA I LA PRODUCCIÓ BIBLIOGRÀFICA DE BADIA I MARGARIT

Certament la figura d'Antoni M. Badia i Margarit destaca en la filologia catalana del segle xx amb múltiples arguments, i un d'ells és el caràcter polièdric de les seves aportacions: essent una figura insigne de la descripció gramatical (i de la gramàtica històrica), és notori també que fou un dels introductors de la sociolingüística en el nostre país, i hom reconeix la importància de les seves contribucions per al desenvolupament de la fonètica, la dialectologia o la història de la llengua, entre més branques de la lingüística *lato sensu*. Essent així, era gairebé inevitable que Badia conreés també l'onomàstica, que sovint és descrita com una cruïlla interdisciplinària, situada a cavall de coneixements ben diversos (Tort, 2007), i alhora com una matèria auxiliar per a moltes altres; entre elles, sens dubte, la lingüística històrica, com Badia mateix s'encarregaria de demostrar de manera fefaent.

Per tal de preparar aquesta ponència, hem dut a terme alhora un exercici de recerca (documental, bibliogràfica, amb la corresponent anàlisi) i un exercici de memòria, també en un doble sentit: la de Badia mateix, com tot seguit comentarem, i la nostra personal, que ens ha dut el record tant dels contactes amb l'insigne filòleg barceloní (escadussers, en no haver-lo tingut de professor) com, sobretot, d'allò que la seva obra, i en especial una part determinada de la seva obra relacionada amb l'onomàstica, significà per als nostres primers i no tan primers passos en aquesta disciplina. Fou revelador, en el seu dia, de llegir l'estudi de Badia sobre *La formació de la llengua catalana*, publicat just l'any que començàvem la carrera de filologia en una de les delegacions perifèriques de la Universitat de Barcelona (amb ell de rector, per cert): el seu ús dels materials toponímics amb una finalitat

que òbviament anava molt més enllà de la toponímia i de l'onomàstica va resultar un estímul i una inspiració no sols per a unes primeres temptatives d'assaig parcial (Turull, 1983, 1985 i 1987) sinó també per a una interpretació més integrada i sistemàtica de la incidència territorial dels diferents tipus de topònims, sobre la qual vam bastir la nostra tesi doctoral (2001), premiada i posteriorment publicada (Turull, 2007) per l'IEC, la mateixa institució a què ens honora de pertànyer i que ara ha promogut aquesta jornada d'homenatge.

Tal com acabem d'apuntar, però, la nostra personal no ha estat l'única memòria que hem pogut portar a collació en aquest exercici de recuperació i síntesi, ni evidentment no n'ha estat la font principal, sinó que per sort hem pogut comptar amb les memòries —o, més exactament, els apunts autobiogràfics— de Badia mateix, que van aparèixer en vida seva, en dos lliuraments consecutius i complementaris: d'una banda, l'any 1987 Badia va redactar, en castellà, amb motiu d'un monogràfic de la revista *Anthropos* (el lema o subtítol de la qual és definitori: *Boletín de Documentación Científica de la Cultura*), un assaig d'autobiografia (per títol «Autopercepción intelectual de un proceso histórico»), que fou editat el 1988 en el número 81 d'aquesta revista barcelonina, i, d'altra banda, el 2004 ell mateix, per pròpia iniciativa, va elaborar un segon text amb el mateix estil, que fou publicat (2004b) a Igualada —on llavors residia per raons familiars—, acompanyat d'una traducció al català del document anterior (2004c, per la qual el citarem), de manera que disposem d'un relat en primera persona (si més no fins a aquell any) dels inicis, els progressos, les fases, els canvis de rumb, les repeses i fins els balanços que Badia i Margarit anava encadenant al llarg de dècades de dedicació a la lingüística, i també en particular a l'onomàstica. Aquests textos, que a desgrat de la seva naturalesa inevitablement sintètica són força detallats, i sobretot molt organitzats (en capítols i apartats, per èpoques i àmbits temàtics), han estat una guia insubstituïble per a desgranar no sols cadascuna de les aportacions de Badia a la nostra disciplina, sinó també per a establir-hi uns períodes bàsics, que són tres, i que, vistos en perspectiva, resulten prou evidents en la mesura que es troben relativament separats entre si des del punt de vista cronològic i també pel que fa a l'objecte principal dels estudis en qüestió, i fins i tot quant a l'enfocament metodològic que hi predomina.

Val a dir, per acabar, que, al costat dels textos autobiogràfics de l'autor, ha estat també una gran ajuda la minuciosa relació bibliogràfica preparada per la seva esposa, Maria Cardús, i editada el 1996 dins del volum tercer de la miscel·lània d'*Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*, que hom promogué des de la mateixa Universitat de Barcelona; pel que fa a la producció corresponent als anys posteriors a aquesta data, i també fins al 2004, disposem semblantment d'una relació complementària, que, com aquells textos autobiogràfics, es troba avui en accés obert dins de la pàgina web de *Recursos en línia* de

la Secció Filològica (SF) de l'IEC, en un apartat dedicat expressament a Badia i Margarit (<https://taller.iec.cat/filologica/badia.asp> [consulta: 20 març 2021]). No podem deixar d'esmentar tampoc, per últim, dos textos que, amb motiu de sengles homenatges a Badia, confegiren dos dels principals especialistes en onomàstica, col·legues tots dos en el si de la Secció Filològica i en el de la seva Comissió d'Onomàstica: Josep Moran pronuncià un discurs sobre la dedicació a aquesta disciplina per part de Badia i Margarit amb motiu de l'homenatge que —en vida— hom li tributà durant una de les jornades del XXIV Congrés Internacional de Ciències Onomàstiques, celebrat a Barcelona el setembre de 2011 (Moran, 2011: es tracta d'un plec de vuit pàgines editat en diferents llengües i distribuït durant l'acte mateix), i, per la seva banda, Joan Miralles fou l'encarregat de glossar determinades facetes de l'activitat científica de Badia, incloent-hi l'onomàstica, en l'acte *in memoriam* que tingué lloc a l'IEC al cap d'un any de la seva mort, els textos del qual foren publicats poc després (Miralles, 2016). Es tracta de dos discursos sintètics i de caire general, com correspon als actes d'homenatge en què foren pronunciats, però que escau considerar com uns precedents d'aquest que ara ens ha estat encomanat de bell nou. No cal dir, en tot cas, que subscrivim fil per randa tot allò que els mestres admirats Miralles i Moran hi exposaren.

Així doncs, al llarg dels següents apartats —tres de centrals, un per a cadascun d'aquells períodes, abans d'un darrer amb les conclusions— repassarem amb un cert detall les aportacions d'Antoni M. Badia i Margarit a les ciències onomàstiques: unes aportacions que, com veurem, recorren tota la seva trajectòria científica, des d'unes primeres mostres que daten —per poc— de la primera meitat del segle XX fins a unes d'un projecte Badia que s'endinsen amb plena autoritat en el segle XXI.

LES APORTACIONS DE BADIA I MARGARIT A L'ETIMOLOGIA TOPONÍMICA (1949-1966)

Badia i Margarit mateix deixà escrit, en les seves notes autobiogràfiques, que les dues primeres dècades de la seva activitat acadèmica van estar marcades per unes «línies principals» que en el fons «s'adcrivien a una única escola» (a saber, «la que havia informat la romanística des de començament de segle»), i que aquestes línies eren quatre: «la fonètica experimental, la gramàtica històrica, la dialectologia i la toponímia» (2004c, p. 5). D'una altra banda, incidint en particular en la darrera d'elles —que òbviament és la que més ens interessa aquí—, recordava com un moment singular, tal volta crucial, que el seu «primer congrés» fou el de Toponímia i Antroponímia de Brusselles de 1949 (2004b, p. 4; 2004c, p. 7), en el qual, tot i ser el *Tercer* d'una sèrie que venia d'abans de la guerra mundial, es fundà l'ICOS (o CISO, el Comitè Internacional de Ciències Onomàstiques, amb seu a Lovaina), i també la seva revista, *Onoma*, en la qual d'altra banda Badia ha-

via de col·laborar des de 1951 amb tot de cròniques sobre novetats bibliogràfiques en l'àmbit hispànic (2004c, p. 11). En correspondència, també ell seria l'autor de reports publicats en revistes catalanes sobre alguns congressos d'onomàstica —i d'altra mena— a què assistia de manera sistemàtica, sobretot durant la dècada de 1950: en trobem, per posar un sol exemple, en el *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* (1963a i 1963b), una entitat en què Badia tenia responsabilitats abans d'esdevenir membre de ple dret de l'Institut (2004c, p. 3; Miralles, 2016, p. 54); val a dir que aquest volum —el darrer de la primera època del *Butlletí*— fou publicat certament l'any 1963, a causa de les circumstàncies de l'època, però que en realitat correspon al període 1954-1955, al qual ens estàvem referint.

De la passió primerenca per la toponímia per part de Badia en dona fe no sols la participació en el congrés de Brusselles, en una època en què pocs filòlegs del país i de l'Estat viatjaven fins al cor d'Europa, sinó també la confirmació que prèviament ja havia treballat en la matèria. I amb una doble orientació ben diferenciada: en la recerca etimològica, sobre la qual tornarem, i alhora en el que ara designariem com a *onomàstica aplicada*, mitjançant la col·laboració «en la revisió i correcció toponímiques per al Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona» (2004c, p. 11; vegeu també Moran, 2011, p. 4). D'altra banda, sembla que és de 1949 mateix un document editat sense peu d'impremta —i no signat— amb un *Cuestionario para la recogida de materiales de toponimia*, que havia estat elaborat per un equip del qual Badia formava part junt amb Antoni Griera, entre altres. No tenim cap dubte que es tractava d'un text de caire preparatori per a un corpus de toponímia catalana que en aquella època es promovia des de la Universitat de Barcelona, sota l'ombra de mossèn Griera, i que va quedar estroncat en assabentar-se Badia de l'existència d'un projecte paral·lel molt més sòlid i avançat —no res menys que l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines— i considerar, amb una claredat de criteri que l'honora, que «havia estat manipulat perquè fos efectiva la meva oposició a Coromines» (2004c, p. 11). Potser val la pena que, per una vegada, reproduïm el paràgraf tot sencer, extret de les notes autobiogràfiques de Badia:

No he d'ocultar aquí un episodi que recordo amb pena. Jo m'havia posat a treballar en toponímia, llegint publicacions monogràfiques i preparant temes que anaven apareixent segons les oportunitats. Encoratjat per A. Griera, i amb la col·laboració de Francisco Marsá (que preparava, sota la meua direcció, una tesi doctoral de toponímia), vaig organitzar l'anomenat Corpus de Toponímia Catalana, amb la pretensió que fos un recull de dades antigues i modernes, que estaria obert als investigadors i que seria la base dels nostres propis estudis en la matèria. La veritat és que, en aquell temps, jo desconeixia l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines o, si l'havia vist citat en algun lloc, n'ignorava les característiques. El nostre projecte es convertia en una rèplica a una empre-

sa científica ja existent, tinguda per molt solvent per cert, i que en aquell moment ja comptava amb molts milers de fitxes, quan nosaltres mai no hauríem organitzat una recollida paral·lela, com per entrar en competència amb l'*Onomasticon*. Jo havia estat manipulat perquè fos efectiva la meua oposició a Coromines. De seguida vam renunciar a la nostra idea, tot i que durant un cert temps vam donar informació de la tasca feta, que era certa i comprovable a la pròpia Universitat barcelonina. Quan, pocs anys després, vaig tenir coneixement total de l'*Onomasticon*, vaig beneir l'hora en què nosaltres havíem decidit interrompre les activitats del *Corpus*.

Sigui com sigui, i al marge (o en paral·lel) d'aquest corpus, el cert és que Badia i Margarit, com hem apuntat, havia iniciat vers 1949 —abans dels trenta anys, doncs, si bé ja catedràtic des de maig de 1948 (2004c, p. 4)— la seva decidida dedicació a aspectes d'etimologia toponímica: la primera publicació científica és certament d'aquell any, per bé que es tractava de l'edició, dins de les actes corresponents, d'una ponència presentada l'any anterior —l'agost de 1948— en la Primera Reunión de Toponimia Pirenaica, que se celebrà a Jaca sota l'empara del nou Instituto de Estudios Pirenaicos, un dels múltiples organismes sectorials que la cultura oficial del règim de postguerra creava i adscribia per sistema al CSIC. Es tracta, això no obstant, d'una publicació destacada en aquell moment i en aquell context, i n'és la prova que al costat del text de Badia en trobem de signats per figures com Ramón Menéndez Pidal, que presidia les sessions, Paul Aebischer, Manuel Alvar, Carlo Battisti, W.-D. Elcock o Bernard Pottier, entre altres (i també un que resulta difícil de qualificar benèvolament, i més després d'haver llegit el paràgraf autobiogràfic de Badia que hem reproduït adés: ens referim a Griera, 1949). En la trobada de Jaca el jove catedràtic Badia presentà un dels seus treballs més significatius: «Mal 'roca' en la toponimia pirenaica catalana» (1949), amb una hipòtesi que cal reconèixer que no ha fet gaire fortuna (hi postulava una arrel *mal* que no correspondria al llatí *MALUS* 'dolent' sinó a un terme preromà amb el valor de 'pedra, roca' o bé, per desplaçament semàntic, 'terreny aspre'), però que denota l'ambició intel·lectual que ja era present, i potent, en aquella brava arrencada. En tot cas, no era fruit d'una dedicació puntual (no es pot dir que fos flor d'un dia, doncs), sinó que en els anys següents, un cop encetada la segona meitat del segle, Badia havia de veure publicats un mínim de tres estudis més. El 1951, d'una banda, van aparèixer les actes del congrés de l'ICOS de 1949, amb una comunicació seva sobre «Aspects méthodologiques de la contribution de la botanique à la toponymie» (1951a), un tema i un enfocament que dècades més tard havia de desenvolupar amb gran solvència, en la seva tesi doctoral, una avantatjada deixeble de la Universitat de Barcelona (Bastardas, 1994); i, d'altra banda, s'edità aquell mateix any, dins d'una miscel·lània d'homenatge a Albert Dauzat, l'estudi sobre «L'extension du toponyme pré-romain NAVA dans la Péninsule

Ibérique» (1951*b*), en què Badia seguia explorant, amb una mirada territorial àmplia, un aspecte concret de la toponímia susceptible de ser interpretat per la via del preromanisme: una de les tendències predominants, fet i fet, en el clima científic de mitjan segle xx. L'any següent apareixia —i també dins d'aquesta línia— un altre dels articles destacats d'aquest període, «Le suffixe *-úi* dans la toponymie pyrénéenne catalane» (1952), igualment dins d'una miscel·lània de caràcter internacional —en aquest cas editada a Göteborg—; el tema s'inseria de manera no gens casual dins d'un antic debat paneuropeu (que venia ja de Balari, 1899, i sobretot de Menéndez Pidal, 1918), i sembla que fou una contribució molt oportuna per part de Badia a un debat que just llavors revifava, com ho demostra el fet que Gerhard Rohlfs publicà amb la mateixa data nominal (però sens dubte amb posterioritat, atès que s'hi cita l'article de Badia en diversos punts: vegeu Rohlfs, 1952, p. 129-143) un estudi força conegut sobre la qüestió, i al qual el mateix romanista alemany es referiria dins d'una «comunicació important» en el Congrés Internacional de Filologia Romànica de Barcelona de 1953, per emprar els mots amb què la qualifica Albert Dauzat en redactar precisament el *compte rendu* de la miscel·lània en què apareixia l'article de Badia (Dauzat, 1954, p. 239). Recentment Artur Quintana ha inclòs una reproducció facsímil de l'article de Badia sobre el sufix toponímic *-ui* dins d'un volum editat a Saragossa en què s'apleguen diferents estudis del nostre filòleg sobre l'aragonès i sobre el català d'Aragó, en especial de temàtica lexical (Badia, 2016, p. 325-333 [per bé que imprès sense numeració de pàgines]).

Poc després, l'any 1954, van coincidir a ser publicats dos treballs complementaris de Badia sobre la toponímia del camí de Sant Jaume: un que corresponia a la comunicació presentada en el IV Congrés de Ciències Onomàstiques, celebrat el 1952 a Uppsala (1954*b*), i un altre que ell mateix remeté a la *Revista de Filología Española* amb el títol explícit de «Más sobre la aportación de la toponimia al “camino de Santiago” y su justificación histórica» (1954*a*). No oblidem, però, que entremig, el 1953, havia tingut lloc a Barcelona l'important VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, del qual Badia i Margarit, des de la vicepresidència (car la presidència era reservada encara a Griera), fou en realitat el principal responsable (2004*c*, p. 10). En una de les jornades del Congrés, dedicada a una excursió fins al Vallès Occidental, consta que Badia feu, des del cim de Collserola (el Tibidabo), «una conferència a l'aire lliure» a fi de «presentar els noms de les poblacions i muntanyes que s'albiren des d'allà, assenyalant-los amb la mà, per més que la boira, que havia fet la seva aparició aquell matí d'abril, obligava els meus oïdors a creure en l'existència d'uns topònims que no veien» (2004*c*, p. 11); un text corresponent a aquesta singular conferència (Badia en rebla l'explicació apuntant que «tothom es va refiar de la meva paraula») fou publicat sota el títol de «Toponimia de Barcelona» dins de les actes corresponents al Congrés (1955).

Una altra línia que atragué l'atenció de Badia dins de l'onomàstica, en aquella mateixa època, fou, segons paraules pròpies, la «d'identificar topònims en documents escrits fa mil anys (o posteriors) a través dels noms de lloc conservats fins avui, mitjançant les enquestes toponímiques sobre el terreny» (2004c, p. 11; la qualifica com «una tasca que em va interessar extraordinàriament», i més i tot: «fins a apassionar-m'hi»). En concret, aquesta línia de recerca donà com a fruits molt interessants, i ben poc coneguts (i per tant no gaire aprofitats, avui en dia, la qual cosa és una autèntica llàstima), tres treballs, elaborats i publicats a cavall de mitjan dècada de 1950 i els primers anys de la següent: dos de dedicats a la toponímia documentada en l'acta de reconeixement del monestir de Sant Joan de les Abadesses, un valuós text de l'any 913, i un altre a l'acta de consagració de l'església de la Roca del Vallès, del 932. Aquest darrer s'edità a Montserrat en una miscel·lània d'homenatge (1962), mentre que els dos treballs —òbviament complementaris— dedicats a Sant Joan de les Abadesses van aparèixer, just abans, amb una significativa cadència: presentats en dos congressos consecutius de l'ICOS, va aparèixer el primer, corresponent al congrés de Salamanca de 1955, el mateix any (1958) en què presentava el segon durant el congrés de Munic, les actes del qual foren editades al cap d'un altre trienni (1961).

Això a banda, durant aquells anys Badia s'aventurà a fer un parell d'incurcions en la toponímia de països bastant més llunyans (Hongria) o molt més llunyans (el Brasil); es tracta en el primer cas de la identificació d'una sèrie de noms centreeuropeus a partir d'un text hispànic —el relat del viatge de Pero Tafur— del segle xv, publicada una vegada més amb motiu d'una miscel·lània internacional d'homenatge (1957), i el segon treball respon al compromís adquirit de participar en un congrés d'estudis portuguesos (i brasilers, justament) celebrat aquell mateix any a Lisboa, les actes del qual aparegueren poc després (1959).

Un cop entrada la dècada de 1960, si bé, com acabem de veure, van aparèixer encara (1961, 1962) alguns treballs gestats o presentats durant els anys anteriors, Badia aniria abandonant progressivament la seva dedicació a la toponímia, endut per altres interessos científics. No oblidem que seran els anys de l'estada als Estats Units i de la transcendental importació de la sociolingüística (2004c, p. 11, 15 i 18), i també els de la publicació de la *Gramàtica catalana* en espanyol (Gredos). Això no obstant, hi ha encara un any crucial (1966) en què coincidí la publicació de fins a tres treballs en els quals Badia, com si tornés als orígens (o com un cant del cigne provisional, o temporal, pel que fa a aquests temes), s'endinsava novament a proposar hipòtesis etimològiques per a determinats noms de lloc, les quals tant aleshores com ara resulten dissonants —en tot cas, alternatives— respecte de les generalment acceptades (vegeu-ne una valoració crítica a Bastardas, 1994, p. 28-29). No deu ser casual que es tractés de topònims l'explicació habitual dels quals era (i és) de tipus fitonímic, justament un camp que Badia mateix havia es-

tudiat en un dels seus primers treballs (1951a); l'alternativa consistia a especular si els topònims del tipus *Maçana* no podrien respondre a un referent oronímic (com aquell amb l'arrel *mal* d'un article primerenc, doncs) i no botànic (1966a, 1966b) i si, d'altra banda, un nom com *Lledó*, atesa determinada documentació antiga, no podria provenir d'un ètim cèltic LUGDUNUM, com el francès *Lió* (1966c). Val a dir que la coincidència de les tres publicacions en un mateix any sí que era casual, ja que mentre 1966c s'editava —un cop més— en el marc d'una miscel·lània d'homenatge de caràcter internacional, els dos treballs —també en aquest cas complementaris— dedicats a *Maçana* i similars s'escaigueren de ser publicats en aquella data com a resultat de sengles dilacions: l'una (1966a), l'habitual en els congressos de l'ICOS en editar les actes al cap de tres anys, amb motiu del següent congrés (car es tractava, en efecte, d'una comunicació presentada en el de 1963, a Amsterdam); l'altra (1966b), per causa dels problemes editorials de l'IEC, de manera que fou el 1966 que acabà veient la llum el volum d'*Estudis Romànics* corresponent a 1961, dins del qual es troba aquest article, que estava concebut lògicament com el primer de la sèrie.

Es tancava així, en tot cas, un període de gairebé vint anys extraordinàriament fructífer, en què Badia i Margarit, bo i dedicar-se també —i amb intensitat no pas menor— a altres branques de la lingüística, feu explícit el seu profund interès per l'onomàstica, i en particular, aleshores, per la toponímia: no sols acudint a un gran nombre de congressos internacionals sobre la matèria (o fent present la realitat dels noms de lloc de l'àrea barcelonina en el gran congrés internacional celebrat aquí), sinó sobretot publicant tot d'articles sobre diferents aspectes de la disciplina (i en particular sobre dos de rellevants: l'etimologia toponímica, amb una marcada tendència vers l'exploració del substrat preromà, i la identificació *in situ* dels noms esmentats en documents mil·lenaris). És cert que aleshores —a mitjan dècada de 1960— abandonà temporalment aquesta mena d'estudis, i que quan més endavant hi tornaria l'orientació ja no seria ben bé la mateixa, però no és pas menys cert que aquella intensa dedicació de dues dècades deixà en ell un pòsit inesborrable, de manera que, com veurem en els següents apartats, determinades línies de recerca, determinades certeses adquirides amb tant d'experiència, determinats punts de vista, reapareixerien de manera gairebé natural, i, per exemple, esdevindrien una de les bases principals per a la coneguda teoria sobre la formació de la llengua catalana i de la seva bipartició dialectal bàsica. Però és clar que això ja ens duu no sols cap a un altre camp —el de la història de la llengua— sinó també, pel que fa a la presència de la toponímia, a un altre —el segon— dels tres períodes en què de bell principi hem previst d'ordenar i explicar la producció d'Antoni M. Badia i Margarit en relació amb l'onomàstica.

**LA TOPONÍMIA EN LA TEORIA SOBRE LA FORMACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA (1981)
I ALTRES ESCRITS DE LES DARRERES DÈCADES DEL SEGLE XX**

En efecte, com hem apuntat en tancar l'anterior apartat, la teoria de Badia i Margarit sobre la formació de la llengua catalana, exposada en el llibre del mateix títol (1981a), del qual no pertoca que ens ocupem aquí amb detall, no és pas un estudi d'onomàstica, sinó d'història de la llengua, però és evident per a tothom que s'hi hagi aproximat que la toponímia hi té un paper auxiliar fonamental. És en bona mesura sobre dades toponímiques (noms preromans, noms llatins, noms àrabs, hagiòtopònims, etc., per zones) que Badia anà bastint i argumentant aquesta complexa teoria, fins al punt que algunes de les crítiques que rebé en la memorable polèmica que tot seguit va suscitar (2004c, p. 26) consistien justament a posar en qüestió la vàlida metodologia de determinades d'aquestes dades. Sigui com sigui, és evident que aquest important estudi marcà el retorn de Badia i Margarit al camp de l'onomàstica, si bé sota unes premisses diferents de les que l'havien ocupat al llarg del període anterior, que hem pogut acotar entre 1949 (o 1948) i 1966. Però també és evident, que, com hem apuntat, tot allò que havia estat fent trenta o quinze anys enrere resultà ser una gran inversió intel·lectual, en termes de rendiment, d'aprofitament des d'un estadi de major maduresa. En realitat, creiem que no s'entendria el recurs sistemàtic a la toponímia en les bases argumentals de la teoria de 1981 —i tal volta el nostre filòleg no l'hauria ni arribada a concebre— sense tenir en compte la seva notable —i fins intensa— dedicació prèvia a aquesta branca fonamental de l'onomàstica.

Naturalment, un estudi com aquest s'havia anat preparant, a banda d'aquells precedents de dues o tres dècades enrere, al llarg dels anys immediatament anteriors, durant un període que podem anomenar *de gestació*, des de mitjan dècada de 1970 o abans i tot (2004b, p. 4; 2004c, p. 11); ell mateix valorava que havia estat «una espera activa i fructífera», durant la qual s'havia produït «una reflexió lenta, cada vegada més documentada», de manera que «quan, a mitjan gener de 1978, vaig arribar al Rectorat, tot el llibre estava planejat i tenia redactada aproximadament la meitat del text» (2004c, p. 26). Per tant, vistes les coses des d'aquest punt de vista, la pausa d'allunyament de l'onomàstica no fou tan llarga com les dates de publicació de la bibliografia semblen indicar. Tinguem present, de més a més, que, segons ell mateix explica en les notes autobiogràfiques, «després d'anys de no anar als congressos d'Onomàstica, vaig fer acte de presència en el de Cracòvia (1978), cosa que per a mi tenia una significació especial, en el sentit de tornar als orígens» (2004c, p. 11), i que de fet, com acabem de veure, just aquest era l'any que havia accedit al càrrec de rector de la Universitat, de manera que la manca de continuïtat d'aquesta represa «no es degué a un canvi d'actitud científica» (ibíd.), sinó a la dificultat de compatibilitzar la tasca científica i la de gestió tal com ell

hauria desitjat. I encara, essent rector, pogué dirigir una tasca de revisió de la toponímia inclosa en determinada cartografia oficial: es tractava novament d'una ben específica incursió en l'onomàstica *aplicada*, com aquella que abans de 1950 l'havia posat en contacte amb el Servei Cartogràfic de la Diputació de Barcelona, però ara es tractava de la Corporació Metropolitana de Barcelona, i tot plegat acabà de manera bastant decebedora, en suprimir aquesta entitat (uns anys abans de desaparèixer ella mateixa el 1987) el seu servei cartogràfic, de manera que, en paraules de Moran (2011, p. 6), «es perdé pràcticament la feina de revisió toponímica realitzada» per un ampli equip coordinat per Badia mateix en l'aspecte lingüístic i, d'altra banda, pel geògraf Joan Vilà i Valentí (ibíd.).

Entre aquell ja llunyà any de 1966 (en què, recordem-ho, havent-se publicat alhora tres treballs sobre etimologia toponímica, la seva producció en aquesta línia va quedar estroncada) i el període 1978-1981 a què acabem de fer referència, doncs, no s'havia produït una deserció absoluta del camp de l'onomàstica per part de Badia, sinó que, a més d'allò que hem exposat en el paràgraf anterior, participà encara el 1969 en un col·loqui a Madrid (no pas de la sèrie de l'ICOS, sinó un d'específic, molt propi d'aquell context històric) tot defensant-hi «les grafies genuïnes en la toponímia catalana» (2004c, p. 11), malgrat que el títol de la seva ponència en la publicació que va aparèixer tres anys després (1972: «Toponímia regional bilingüe en Catalunya») pugui semblar indicar tota una altra cosa, llegit des de la perspectiva actual.

Però és cert, tot amb tot, que el col·loqui de Madrid (que apuntava cap al futur) i l'assistència al congrés de Cracòvia (essent ja rector) són tan sols, en el marc de la dècada de 1970, dos punts sense continuïtat ni relació directa, dos moments aïllats que gairebé podem considerar, tot remetent al tòpic, com l'excepció que no trenca la norma; i la norma és, en aquell període, fins al 1981, un evident distanciament respecte de l'onomàstica com a objecte explícit de la producció científica de Badia (tot i que no com a motiu de reflexió amb caràcter auxiliar per a la història de la llengua, no ho oblidem pas).

El mateix any 1981, independentment del llibre sobre la formació de la llengua, Badia va publicar un parell de breus articles (ben just unes notes) sobre «toponímia hidrotermal» (1981b) i sobre «toponímia històrica de la Garrotxa» (1981c) en un mateix número del *Butlletí Interior* de la Societat d'Onomàstica, publicació que havia començat a editar-se l'any anterior, coincidint amb la creació d'aquesta entitat (en termes administratius, car les reunions prèvies, sota l'impuls d'Enric Moreu-Rey, havien arrencat el 1973: Castellvell, 2020, p. 4). És molt probable que els textos de Badia i Margarit, de caràcter divulgatiu, responguessin a la invitació (i tal volta la insistència) de Moreu-Rey, sense oblidar que la Societat d'Onomàstica havia nomenat Badia (i també Coromines, Moll i Sanchis Guarner, per cert) *soci d'honor* des del mateix 1980 (Castellvell, 2020, p. 5).

Deixant de banda aquestes notes, però, l'autèntica represa de la producció bibliogràfica de Badia en relació amb l'onomàstica no es produeix fins a la segona meitat de la dècada. En part, aquesta represa és una conseqüència més o menys directa de la polèmica que seguí la publicació de *La formació de la llengua catalana*, atès que es tracta d'articles que aborden monogràficament algun dels aspectes que hi apareixien en forma d'argument historicolingüístic (i toponímic, en particular) o que hi estan relacionats: «Topònims àrabs i topònims mossàrabs a la Catalunya Nova» (1987) en una miscel·lània d'homenatge publicada a Madrid, «Hagiotoponímia i història» (1988*b*) en una altra d'editada a Alemanya i sobretot, més explícitament vinculada amb aquell debat aleshores encara viu, «L'hagiotoponímia i la romanització» (1988*c*), igualment amb motiu d'una miscel·lània, però en aquest cas dedicada a un dels col·legues barcelonins que hi estaven implicats, l'esmentat Enric Moreu-Rey.

Altres articles d'aquell període no semblen pas relacionats amb la polèmica en qüestió, però probablement beuen també de l'impuls que Badia rebé i donà als temes toponímics, hom diria que amb un entusiasme renovat. Si el breu estudi sobre «Toponímia basca i morfologia romànica» (1985), que cronològicament enceta la sèrie, s'orientava novament vers temes d'aire preromà (en particular el cas del topònim cerdà *Urtx* i derivats seus de caire romànic, com *Urgell* mateix), en el tram que va de 1989 a 1997 publicaria tres treballs que formen un bloc força coherent i que, si de cas, entronquen amb estudis anteriors basats en la identificació de topònims esmentats en un text historicoliterari (Badia, 1957) o en documents medievals (Badia, 1958, 1961 i 1962): es tracta de l'extens treball sobre els «noms de lloc catalans i occitans dins la *Crònica* de Ramon Muntaner» (1989*c*), presentat l'any anterior en el col·loqui de l'AILLC que tingué lloc a Tolosa de Llenguadoc, del resseguiment, en un nivell molt més local, de la toponímia esmentada en una altra crònica, la de Jaume I, en relació amb la conquesta de Borriana (1989*b*) i, per últim, de l'anàlisi de la forma amb què apareixen en les cròniques de Desclot i de Muntaner una sèrie de noms del sud d'Itàlia, inclosa l'illa de Sicília (1997*a*).

Completen la producció de Badia d'aquests anys finals del segle xx tres textos més, prou diferents de la resta. El darrer en termes cronològics —just de 1999, com si es tractés de celebrar unes particulars bodes d'or acadèmiques— és l'edició d'una ponència per encàrrec presentada el 1996 en un dels col·loquis anuals de la Societat d'Onomàstica (en concret el que tingué lloc a Vilafranca del Penedès), sobre «Dialectologia i toponímia», en què feu mostra d'una envejable capacitat per a conjuminar l'explicació erudita de diversos temes, sota aquell doble parai-gua conceptual, i la presentació amena davant d'un públic ampli. Els altres dos articles d'aquells anys, que evidentment partien també de sengles encàrrecs, tenen un clar denominador comú —la figura de Joan Coromines— i, vistes llurs orien-

tacions, no sembla pas casual que corresponguin a les dates inicial i final que figuren en els repertoris bibliogràfics acotant la publicació del primer i el darrer volums de l'*Onomasticon Cataloniae* (tot coincidint l'últim, com se sap, amb l'any de defunció del seu autor). D'una banda, Badia publicà a *Serra d'Or* (novembre de 1989) una «versió lliure del parlament fet en l'acte de presentació del primer volum de l'obra» (acte que havia tingut lloc el juliol d'aquell mateix any), i en aquest cas les dues virtuts que conjuminà foren la capacitat d'anàlisi crítica i l'ele-gància, davant del fet històric, i tanmateix paradoxal, que finalment hagués aparegut una primera mostra de l'*Onomasticon* (anunciat públicament des de feia gairebé mig segle), però que aquell primer volum —que, com tothom sap, era dedicat a la toponímia antiga de les Balears i signat conjuntament per Coromines i per Mascaró Passarius— no acabava de satisfer, per diferents motius, les altíssimes expectatives que hom s'havia creat. A més d'assenyalar els punts clau d'aquesta paradoxa, Badia hi feu un resum molt clar del llarg trajecte que havia dut Coromines fins a aquella fita (incloent-hi els treballs de joventut, els dos volums d'*Estudis de toponímia catalana*, etc.) i, sorprenentment (car vol dir que ja en coneixia els detalls, i que aquests ja estaven decidits en el moment de publicar aquell primer volum tan diferent de la resta), Badia n'anunciava aleshores mateix la reformulació, és a dir, el pla definitiu de redacció i publicació de l'obra, amb set volums més durant els anys centrals de la dècada següent. D'una altra banda, i just en arribar a aquest punt —la mort de Coromines i, gairebé en paral·lel, la culminació editorial de l'*Onomasticon Cataloniae* tal com el coneixem—, Badia publicà en una de les principals revistes internacionals de romanística la necrològica (1997) corresponent a Joan Coromines. Aquest text tindria encara una nova presència ben entrada la dècada (i el segle i el mil·lenni) següent, quan el 2008 el mateix Badia i Joan Solà formaren tàndem per a editar —amb Gredos, com no podia ser altrament, de cara a l'àmbit hispànic— el gegantí volum (1.199 pàgines) *Joan Coromines, vida y obra*, format a parts gairebé iguals per estudis de valoració de l'obra corominiana (reeditats amb modificacions o sense, i en algun cas redactats expressament) i per la reproducció d'una mena d'antologia d'articles i documents de Coromines mateix, bona part dels quals de tema onomàstic; el cas és que la introducció al volum (que de fet s'intitula «Introducción a la vida y a la obra de Joan Coromines»), signada a quatre mans pels dos curadors, és en realitat, tal com s'explica en una nota inicial (2008, p. 9), «un resumen de sendas necrologías de sus autores a raíz de la muerte de Joan Coromines»: la que Solà publicà a *Estudis Romànics* l'any 2000, i l'esmentada de Badia de 1997. No cal dir, en fi, que en aquests textos, d'acord amb el gènere específic a què responen, trobem, entre moltes altres, una sèrie de valoracions també sobre l'obra toponímica de l'autor de l'*Onomasticon*, la qual cosa comporta un posicionament sobre determinats aspectes destacats (o crítics) per part de Badia (i de Solà) i, en definitiva, no

deixa de ser una altra mostra —una de les darreres— de fins a quin punt el nostre filòleg reflexionà i escriví sobre l'onomàstica pràcticament al llarg de tota la seva carrera.

L'ANTROPONÍMIA: BADIA I MARGARIT I EL PROJECTE «PATROM» (1987-2004)

Aquest és el tercer i doncs el darrer dels períodes en què hem anunciat que dividíem, per a millor comprendre-la, la producció de Badia i Margarit en relació amb l'onomàstica. Ja es veu, però, només de llegir-ne l'enunciat i les dates que inclou (1987-2004), que en aquest cas —a diferència de l'evident parèntesi cronològic obert entre el primer període i el segon— el tret distintiu no se situa tant en l'eix temporal, car es produeix un clar encavalcament, com en el temàtic; certament, si gairebé tot allò que hem anat desgranant fins ara de la bibliografia del nostre autor tenia relació amb la toponímia, és ara, en aquest darrer tram, que per fi apareix amb un protagonisme indiscutible l'altra gran branca de l'onomàstica, l'antroponímia. I no sols això, sinó que, com apuntem també a l'encapçalament d'aquest apartat, l'activitat de Badia i Margarit pel que fa a aquest àmbit gira entorn d'un únic gran projecte: l'internacional «Patronymica Romanica (PatRom)», el tret de sortida del qual se situa en efecte l'any 1987, quan tingué lloc a Trèveris un col·loqui específicament «destinat a planejar un diccionari de llinatges romànics», en el qual Badia «era l'únic assistent del domini lingüístic català» (2004*b*, p. 4). Durant els anys immediatament següents (ja alliberat del Rectorat, d'altra banda, i fins jubilat de la tasca universitària) es lliurà a aquesta empresa, per bé que no a títol individual, sinó coordinant un equip relativament ampli, amb tres subseus (Barcelona, Palma i València) i diversos col·laboradors, que al seu torn formaven el Centre Català del PatRom, adscrit a la Secció Filològica de l'IEC des de 1988, i que estigué actiu amb alts i baixos durant una quinzena d'anys (Badia, 2004*a*, p. 24-30; 2004*b*, p. 4; Moran, 2011, p. 7; Miralles, 2016, p. 56-57).

És ben sabut que la tasca del projecte «PatRom» ha restat parcialment estroncada a causa de vicissituds diverses, però de cap manera no es podria dir que la feina feta hagi quedat en no res, ja que, a banda de diversos estudis i repertoris sectorials signats per altres investigadors que en algun moment formaren part de l'equip, hi ha com a mínim quatre publicacions amb una participació directa de Badia i Margarit, que són les que escau d'esmentar aquí. La primera correspon a la seva intervenció en aquell col·loqui fundacional de Trèveris de 1987, editada tres anys després dins de les actes corresponents (1990), i la segona ja correspon a les actes del III Col·loqui de *Patronymica Romanica*, celebrat justament a Barcelona el 1989, en les quals Badia figura no sols com a curador del volum sinó també com a autor d'una de les comunicacions, en concret sobre els compostos «V + CD» en l'antroponímia catalana (1991). La tercera anava en aquesta mateixa

línia: la presentació als col·legues estrangers i l'estudi en detall d'un tipus molt específic de noms propis, en aquest cas els derivats de *FENUCULU* 'fonoll' (2002); val a dir que la seva publicació va sofrir una dilació molt superior a l'habitual, ja que, a desgrat d'aqueixa data de ben entrat el segle XXI, corresponia a la comunicació presentada en un congrés (a Trèveris també, precisament) l'any 1993. No es tractava, per cert, d'un col·loqui anual del projecte «PatRom», sinó d'un dels congressos triennals de l'ICOS, i Badia hi visqué una experiència que val la pena que llegim en primera persona (2004b, 4):

[...] vaig assistir al divuitè Congrés de Ciències Onomàstiques (Trèveris 1993), en el qual vaig presentar una comunicació sobre «antroponímia, dialectologia i toponímia en el domini lingüístic català», que concretament versava sobre els derivats catalans del llatí *fenuculu(m)* (2002). A propòsit d'aquest congrés, l'assemblea d'assistents aprovà la transformació del Comitè creat a Brusselles el 1949 en una associació d'onomatòlegs (que, tot conservant la sigla ICOS, ara aquesta significa «International Council of Onomastic Sciences»). L'ocasió es prestava a evocar l'estructura creada el 1949 i a dreçar un petit balanç de la fructífera obra encoratjada des del Comitè durant aquests quaranta anys ben llargs, i així es féu. D'altra banda, resultà que jo era l'únic assistent a Trèveris que havia estat congressista a Brusselles el 1949. La mesa m'invità «à me manifester» davant la sala: dempeus, vaig ésser saludat amb un càlid aplaudiment que em commogué.

Dos anys després de la publicació (2002) de les actes d'aquest congrés, però més d'una dècada més tard de la seva celebració (1993) i d'una i mitja des de l'assumpció del projecte (1987-1988), finalment apareixia editat un primer volum del *Diccionari d'antroponímia catalana* (2004a), que tanmateix no n'era pas el primer volum, sinó només un *volum de mostra*, com es diu explícitament en el subtítol. Es tracta d'un llibre de poc menys de dues-centes pàgines, elaborat per un equip de col·laboradors sota la coordinació de Badia i Margarit, qui d'altra banda en signà l'extens «Pròleg» (pàgines 7-32), en què en realitat no sols presentava el volum (i, abans, el projecte «PatRom»), sinó que feia una bella introducció, model de resum, sobre l'onomàstica en general, sobre l'antroponímia romànica i la catalana en particular, i encara sobre la història dels estudis d'onomàstica al nostre país.

És clar, doncs, que en aquesta obra hom no estudia pas tots els antropònims catalans, ni aquesta no n'era la comesa; per exemple, en l'ordre alfabètic, d'*Anoll* es passa a *Barba*, de manera que no hi apareixen *Arnau* ni *Artís* —ni *Badia*, per cert—, ni dotzenes d'altres noms: som certament davant del *volum de mostra*, no pas del resultat final i complet del *Diccionari d'antroponímia catalana* que just llavors hom presentava públicament. Tanmateix, es tracta d'una publicació im-

portant: no sols pel seu simbolisme allora inaugural i de comiat, ni tampoc només pel pròleg que, com hem vist, hi redactà Badia com a coordinador del projecte i del volum, sinó també per les dades ben precises que illustren la trentena llarga de bases antroponímiques que sí que hi són estudiades com a mostra, les quals donen peu a esmentar i comentar ja uns bons centenars de cognoms, pre-noms i sobrenoms.

Com bé sabem, aquest ambiciós diccionari antroponímic no tingué continuïtat (de fet, l'apartat final del pròleg, «L'esdevenidor» [2004a, p. 32] és un discret i elegant punt final, no sols pel que fa al projecte sinó també per part de Badia), però hom no dubta que la seva experiència —tant pel que fa a dades concretes com pel que fa a una determinada metodologia— pot esdevenir una bona base per a un renovat projecte que justament en el moment actual (2020-2021) es troba en fase de definició en el si de la Comissió d'Onomàstica de l'Institut, sota la direcció d'un especialista de la solvència de Joan Peytaví. Esperem poder tornar-nos-hi a referir en una altra ocasió, doncs.

CONCLUSIONS: UNA VALORACIÓ PANORÀMICA

No hi ha dubte, vista en perspectiva la seva producció, que Badia i Margarit va tenir i mantenir (només amb un període de parèntesi notable de tres lustres, entre 1966 i 1981, i encara amb excepcions dins seu) una llarga i intensa dedicació a l'onomàstica, centrada de primer en la toponímia (i en particular en l'etimologia toponímica, els primers anys) però que anà virant cap a l'antroponímia en el darrer tram, a partir de la seva implicació en el projecte europeu «PatRom». I tanmateix, per norma general avui hom no veu Badia com un onomasiòleg ni com un toponimista, més enllà del record cada cop més difús d'aquella primera època, o de la constatació de l'ús auxiliar que feu de les dades toponímiques per a la seva teoria sobre la partició dialectal en l'origen de la llengua (1981a). Segueix essent considerat un dels grans filòlegs catalans del segle xx, sens dubte, amb destacades aportacions a la gramàtica, la gramàtica històrica, la història de la llengua i la sociolingüística, però curiosament, al costat d'això, molta gent —molta gent del ram, també— ignora les seves publicacions sobre toponímia i antroponímia, o en fa una valoració obertament en to menor.

Es pot ben dir que en la postguerra europea es va viure un autèntic reviscolament de l'onomàstica, el punt crucial del qual fou el III Congrés Internacional de Toponímia i Antroponímia (Brusselles, 1949), en què s'instituí l'ICOS. Es tractava, en aquell moment, d'una singular convergència entre les generacions d'abans de la guerra, el símbol de les quals podria ser el francès Albert Dauzat (o, en l'àmbit de la catalanística, el suís Paul Aebischer, autor de dos estudis tan importants com Aebischer, 1926, en el camp de la toponímia, i Aebischer, 1928, en el de

l'antroponímia) i les noves generacions. Doncs el 1949, a Brusselles, amb menys de trenta anys, Badia i Margarit ja hi era, amatent com tantes altres vegades als corrents de fons que removien la lingüística internacional. I havia de seguir al peu del canó, realment implicat amb l'onomàstica, d'entrada, durant més d'una dècada i mitja, fins que altres interessos, altres corrents de fons, se l'emportaren sociolingüística enllà, per exemple. Potser aquesta és la principal diferència amb altres membres de la mateixa generació (entès això darrer en un sentit prou ampli): així com Coromines havia de perseverar en l'onomàstica fins al final dels seus dies (culminant amb l'*Onomasticon Cataloniae*, no cal dir-ho, però oferint ja el 1965 i el 1970 dues mostres brillants en els seus *Estudis de toponímia catalana*, que en part recollien estudis presentats originalment des de la mateixa època que Badia), i Moreu-Rey en faria sens dubte la seva ocupació principal (fins al punt d'esdevenir autor de referència en cadascuna de les branques de l'onomàstica: Moreu, 1965 i 1982 sobre toponímia, Moreu-Rey (1974*b*) sobre toponímia urbana i «onomàstica vària», Moreu, 1981 sobre renoms i malnoms, Moreu, 1991 sobre antroponímia, i no oblidem Moreu-Rey (1974*a*) sobre bibliografia, en què per cert donava compte de la major part de les aportacions de Badia i Margarit fins al moment), per contra podem constatar que la dedicació del nostre filòleg a aquests afers — a la toponímia, sobretot— fou, per bé que intensa, més temporal: aquella dècada i mitja llarga, gairebé dues, dit sigui en termes expressament *aproximats*, que va de 1948-1949 a 1966, i, després del parèntesi a què alludíem al principi, un seguit de publicacions més disperses temàticament, fins a culminar el 2004 en l'esperat *Diccionari d'antroponímia*, del qual tanmateix només va acabar apareixent el volum de mostra. Potser és això que ha marcat la consideració que al cap del temps hom té del Badia i Margarit onomasiòleg, ja que, a desgrat fins i tot de la seva represa al cap d'unes dècades, hom tendeix a veure'l com un toponimista de mitjan segle xx, al costat de figures de generacions anteriors (els esmentats Dauzat i Aebischer, posem per cas, o l'inclit Griera i tot), i no hi ha ajudat gaire, sens dubte, la dispersió de la seva obra en revistes, actes i miscel·lànies d'arreu del món, mai no aplegada en un volum recopilatori, com Coromines mateix feu en el seu moment (els esmentats *Estudis*: Coromines, 1965, Coromines, 1970) o especialistes posteriors farien també amb una relativa freqüència.

Tinguem en compte, d'altra banda, que la data final del primer període (1966) coincideix amb la publicació, el 1965, no sols del manual *Els noms de lloc*, d'Enric Moreu-Rey —personatge intens però llavors encara desconegut i sense una posició acadèmica notable—, sinó sobretot del primer volum dels *Estudis de toponímia catalana* de Coromines, en què l'illustre etimòleg, llavors encara docent en exercici a la Universitat de Chicago, aplegà, junt amb algun text nou de gran importància, una bona part de les seves publicacions prèvies sobre la matèria. Unes publicacions, les dates de les quals coincideixen també *grosso modo* amb les pri-

meres de Badia i Margarit, que per norma general eren desconegudes del gran públic (car s'havien presentat en congressos internacionals o publicat en revistes especialitzades) però que sens dubte sí que devia ja conèixer Badia i Margarit, qui no debades era el filòleg de l'interior més ben connectat i més present en l'àmbit internacional, tant en termes quantitativs com en termes qualitativs.

Aquesta, en fi, és una altra de les conclusions que ens cal destacar: que Badia i Margarit, malgrat el que hem exposat en els paràgrafs anteriors (i que es podria resumir afirmant que convé urgentment recuperar el conjunt de les seves aportacions a l'onomàstica i, com es diu ara, posar-les en valor), destaca entre els filòlegs catalans dedicats a l'onomàstica per la seva constant presència en l'àmbit internacional, assistint a tots els congressos que podia, acollint a Barcelona molts especialistes d'arreu i també participant constantment en miscel·lànies d'homenatge, sobretot en l'àmbit de la romanística europea, fins al punt que és en aquesta mena de publicacions que cal —que caldrà, encara— anar a trobar molts dels seus estudis. Aplegar-los, reeditar-los (i doncs rellegir-los, i tornar-los a tenir presents) creiem que seria el millor homenatge que podríem fer-li de cara a la tercera dècada del segle XXI.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Publicacions d'Antoni M. Badia i Margarit relacionades amb l'onomàstica

1949. «Mal 'roca' en la toponímia pirenaica catalana». A: *Actas de la Primera Reunión de Toponímia Pirenaica (Jaca, agosto de 1948)*. Saragossa: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Instituto de Estudios Pirenaicos, p. 35-58.
- 1951a. «Aspects méthodologiques de la contribution de la botanique à la toponymie». A: *III Congrès International de Toponymie et Antroponymie (Bruxelles, 1949): Actes et Mémoires*. Lovaina: Centre International d'Onomastique, p. 525-546.
- 1951b. «L'extension du toponyme pré-romain *NAVA* dans la péninsule Ibérique». A: *Mélanges de linguistique offerts à Albert Dauzat*. París: D'Artrey, p. 33-39.
1952. «Le suffixe -*úi* dans la toponymie pyrénéenne catalane». A: *Mélanges de philologie romane offerts à M. Karl Michaëlsson par ses amis et ses élèves*. Göteborg: Universitat de Göteborg, p. 31-37.
- 1954a. «Más sobre la aportación de la toponímia al "Camino de Santiago" y su justificación histórica». *Revista de Filología Española*, xxxviii, p. 212-223.
- 1954b. «Toponymie et histoire dans le "Chemin de Saint Jacques" en Espagne». *IV Congrès International de Sciences Onomastiques (Uppsala, 1952): Actes et Mémoires*. Lund: Lundequistska Bokhandeln, p. 143-158.
1955. «Toponímia de Barcelona. Conferencia pronunciada el día 8, al aire libre, en la cumbre del Tibidabo». A: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica (Universidad de Barcelona, 7-10 abril 1953)*. II: *Actas y memorias*. Vol. 1. Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès, p. 39-48.

1957. «Hungria vista por Pero Tafur, viajero español del siglo xv». A: *Mélanges de linguistique et de littérature romanes à la mémoire d'István Frank*. Saarbrücken: Université des Saarlandes, p. 31-38.
1958. «L'acte de reconnaissance de propriété au monastère de Sant Joan de les Abadesses (an 913) et son importance pour l'onomastique catalane». A: *V Congrès International de Sciences Onomastiques (Salamanca, 12-15 abril, 1955): Actes et Mémoires*. Vol. I. Salamanca: Universidad de Salamanca, p. 357-375.
1959. «Sobre la distribución geográfica de la toponimia de origen portugués en el Brasil». A: *Actas del III Colóquio Internacional de Estudos Luso-brasileiros (Lisboa, 1957)*. Vol. I. Lisboa: Comissão Organizadora, p. 227-244.
1961. «Toponymie de l'acte de reconnaissance de propriété du monastère de Sant Joan de les Abadesses (an 913)». A: *VI Congrès International de Sciences Onomastiques (München, 24-28 August, 1958): Actes et Mémoires*. Vol. II. Munich: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Kommission bei der C. H. Beck'schen Verlagsbuchhandlung München, p. 93-100.
1962. «Els termes de la Roca del Vallès a la llum de l'acta de consagració de la seva església parroquial, de l'any 932». *Analecta Montserratensia*, ix: *Miscellània Anselm M. Albareda*, p. 275-295.
- 1963a. «Dos nous congressos d'onomàstica». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 3-4 (1954-1955), p. 100-101.
- 1963b. «El Segon Congrés d'Estudis Pirinencs». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 3-4 (1954-1955), p. 113-114.
- 1966a. «De nouveau à propos des noms de lieux catalans "Maçana", "Maçanes", "Maçanet"». A: *Proceedings of the VIII International Congress of Onomastic Sciences (Amsterdam, 1963)*. La Haia; Paris: Mouton, p. 6-17.
- 1966b. «Els noms de lloc catalans "Maçana" (i afins) a la llum de la documentació llatina medieval». *Estudis Romànics*, viii (1961), p. 157-174.
- 1966c. «Y a-t-il un dérivé de "Lugdunum" (cf. Lyon) en Catalogne?». *Travaux de Linguistique et de Littérature* [Estrasburg], iv: *Mélanges de linguistique et de philologie romanes offerts à Mgr. Pierre Gardette*, p. 51-58.
1972. «Toponímia regional bilingüe en Catalunya». A: *Coloquio sobre Toponímia (Madrid, 21-23 de mayo de 1969)*. Madrid: Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, p. 55-75.
- 1981a. *La formació de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 1981b. «Toponímia hidrotermal». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, vi, p. 22-23.
- 1981c. «Toponímia històrica de la Garrotxa». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, vi, p. 23-24.
1985. «Toponímia basca i morfologia romànica. A propòsit dels derivats d'Urtx». A: MELENA, J. L. (ed.). *Symbolae Ludovico Mitxelena septuagenario oblatae*. Vol. I. Vitòria: Universidad del País Vasco, p. 735-739.
1987. «Topònims àrabs i topònims mossàrabs a la Catalunya Nova». A: *Homenaje a Álvaro Galmés de Fuentes*. Vol. III. Madrid: Gredos: Universidad de Oviedo, p. 593-600.
- 1988a. «Autopercepción intelectual de un proceso histórico: ensayo de autobiografía». *Anthropos*, 81, p. 13-48.
- 1988b. «Hagiotoponímia i història». A: *Homenagem a Joseph M. Piel, por ocasião do seu 85 aniversário*. Tübingen: Max Niemeyer, p. 11-19.

- 1988c. «L'hagiotoponímia i la romanització. Una contribució no prou evident». A: *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*. Vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 119-133.
- 1989a. «L'Onomasticon Cataloniae, de Joan Coromines». *Serra d'Or*, 359, p. 35-37.
- 1989b. «Toponímia de la conquesta de Borriana segons la Crònica de Jaume I». A: *La Corona d'Aragó i les llengües romàniques: Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colón*. Tübingen: Günter Narr, p. 3-16.
- 1989c. «Toponímia i relat històric. Noms de lloc catalans i occitans dins la Crònica de Ramon Muntaner». A: *Actes del VIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988)*. Vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 47-84.
1990. «Le projet du Dictionnaire historique des noms de famille romans et l'anthroponymie catalane». A: *Dictionnaire historique des noms de famille romans: Actes du I Colloque (Trèves, 10-13 décembre 1987)*. Tübingen: Max Niemeyer, p. 14-20.
1991. «Notes sobre el tipus V+CD en l'antroponímia catalana». *Patronymica Romanica: Dictionnaire historique des noms de famille romans: Actes del III Colloqui (Barcelona, 19-21 juny 1989)*. Tübingen: Max Niemeyer, p. 54-65.
- 1997a. «Com transcrivien Bernat Desclot (1283) i Ramon Muntaner (1325) els noms de lloc d'Itàlia meridional i de Sicília». A: *Italica et Romanica. Festschrift für Max Pfister zum 65. Geburststag*. Vol. III. Tübingen: Max Niemeyer, p. 189-198.
- 1997b. «Joan Coromines [necrològica]». *Revue de Linguistique Romane*, 61, p. 300-308.
1999. «Dialectologia i toponímia». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, LXXVII: *Actes del XXII Col·loqui de la Societat General d'Onomàstica (Vilafranca del Penedès, 10 al 12 de maig de 1996)*. Vol. II: *Dialectologia, onomàstica i malnominació*, p. 5-15.
2002. «Anthroponymie, dialectologie et toponymie dans le domaine linguistique catalan: Les dérivés du latin FENUCULU». A: *Onomastik: Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung (Trier, 12-17. Abr. 1993)*. Vol. I. Tübingen: Max Niemeyer. (*Patronymica Romanica*; 14), p. 5-14.
- 2004a. *Diccionari d'antroponímia catalana: Volum de mostra*. Coordinat per Antoni M. Badia i Margarit. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística; IX)
- 2004b. «Suplement a "Un assaig d'autobiografia"». Igualada, desembre de 2004. [Inclou també un «Suplement de la bibliografia (1995-2004)»]
- 2004c. «Un assaig d'autobiografia». Igualada, desembre de 2004. [Traducció al català de 1988a]
2008. «Introducció a la vida y a la obra de Joan Coromines». A: *Joan Coromines, vida y obra*. Madrid: Gredos, p. 9-43. [Coautors del text i editors del volum: Antoni M. Badia i Margarit i Joan Solà]
2016. *Entre manuscritos y encuestas: Trabajos sobre el aragonés y el catalán de Aragón*. Edició a cura d'Artur Quintana i Font. Saragossa: Aladrada. [Inclou (p. 325-333) la reproducció facsimil de Badia, 1952]

Altres referències esmentades dins del text

- AEBISCHER, Paul (1926). *Études de toponymie catalane*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
 — (1928). *Essai sur l'onomastique catalane du IXe au XIIe siècle*. Barcelona: Biblioteca Balmes.

- BALARI I JOVANY, Josep (1899). *Orígenes històrics de Catalunya*. Barcelona: Hijos de J. Jeps. [2a ed.: Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Romànica, 1964]
- BASTARDAS I RUFAT, Maria-Reina (1994). *La formació dels collectius botànics en la toponímia catalana*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres.
- CARDÚS, Maria (1996). «Bibliografia d'Antoni M. Badia i Margarit». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. III. Barcelona: Universitat de Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 367-425.
- CASTELLVELL, Ventura (2020). «L'any 1980 i la Societat d'Onomàstica». *Noms: Revista de la Societat d'Onomàstica*, 14, p. 3-6.
- COROMINES, Joan (1965). *Estudis de toponímia catalana, I*. Barcelona: Barcino.
- (1970). *Estudis de toponímia catalana, II*. Barcelona: Barcino.
- DAUZAT, Albert (1954). «Mélanges de philologie romane offerts à Karl Michaëlsson (Université de Göteborg, 1952)». *Revue Internationale d'Onomastique*, 6, 3, p. 239-240. [Compte rendu]
- GRIERA, Antoni (1949). «La toponímia en el dominio catalán. Trabajo realizado y trabajo a realizar». *Actas de la Primera Reunión de Toponímia Pirenaica (Jaca, agosto de 1948)*. Saragossa: Consejo Superior de Investigaciones Científicas; Instituto de Estudios Pirenaicos, p. 149-157.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (1918). «Sobre las vocales ibéricas ě y ŷ en los nombres toponímicos». *Revista de Filología Española*, V, p. 225-255.
- MIRALLES, Joan (2016). «Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit». A: *Antoni M. Badia i Margarit: Sessió en memòria*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica, p. 53-57.
- MORAN I OCERINJAUREGUI, Josep (2011). *Homenatge a Antoni M. Badia i Margarit (Institut d'Estudis Catalans. Dimarts, 6 de setembre de 2011)*. Barcelona: XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques.
- MOREU-REY, Enric (1965). *Els noms de lloc*. Barcelona: Unió Excursionista de Catalunya.
- (1974a). *Toponímia catalana: Assaig de bibliografia*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (1974b). *Toponímia urbana i onomàstica vària*. Palma: Moll.
- (1981). *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*. Barcelona: Millà.
- (1982). *Els nostres noms de lloc*. Palma: Moll.
- (1991). *Antroponímia: Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- ONCAT = COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial: «la Caixa», p. 1989-1997. 8 v.
- ROHLFS, Gerhard (1952). «Le suffixe préroman -ué, -uy dans la toponymie aragonaise et catalane». *Archivo de Filología Aragonesa*, IV, p. 129-152.
- TORT I DONADA, Joan (2007). «El repte de la perspectiva transversal. L'onomàstica, un camí a la interdisciplinarietat». *Bulletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, 104-105, p. 39-52.
- TURULL, Albert (1983). «Toponímia de la Segarra. Primera aproximació». *Bulletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, XIII, p. 43-51.
- (1985). «Hagiotoponímia a la Segarra». *Miscel·lània Cerverina*, III, p. 11-28.
- (1987). «Topònims àrabs segarrencs». *Miscel·lània Cerverina*, v, p. 37-41.
- (2007). *La toponímia de les comarques de Ponent: Un assaig d'interpretació tipològica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.